

Jadwiga Topczewska¹, Wanda Krupa²

¹Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie, ²Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

PROGRAM OCHRONY ZASOBÓW GENETYCZNYCH KONI JAKO CZYNNIK STYMULUJĄCY ROZWÓJ GOSPODARSTW ROLNYCH NA PODKARPACIU

*GENETIC RESOURCES CONSERVATION PROGRAM FOR HORSES
AS A FACTOR STIMULATING AGRICULTURAL DEVELOPMENT*

Słowa kluczowe: program rolnośrodowiskowy, bioróżnorodność

Key words: agri-environmental program, biodiversity

Abstrakt. Celem pracy była analiza wykorzystania środków finansowych przez rolników z terenu województwa podkarpackiego w ramach realizowanego pakietu rolnośrodowiskowego dotyczącego zachowania lokalnych ras koni (wariant 7.2). Materiał badawczy stanowiły dane pochodzące z dokumentacji Okręgowego Związku Hodowców Koni w Rzeszowie i Głównego Urzędu Statystycznego za lata 2005-2012. Oszacowano udział objętych ochroną w ramach programu sztuk w odniesieniu do utrzymywanego pogłowia danej rasy na terenie województwa, liczbę klaczy utrzymywanych w gospodarstwach oraz wysokość pozyskanego finansowania. W przypadku wszystkich analizowanych ras stwierdzono wzrost liczby klaczy objętych programem ochrony. Największą populację na terenie województwa podkarpackiego we wszystkich edycjach stanowiła rasa huculska, co z wielu względów należy uznać za zjawisko korzystne. Zaobserwowano również wyraźny wzrost liczby gospodarstw utrzymujących minimalną, z punktu widzenia wymagań pakietu 7.2, liczbę klaczy analizowanych ras. Wskazuje to, iż dopłaty nie są czynnikiem znacząco wpływającym na rozwój gospodarstw utrzymujących konie ras objętych programem ochrony zasobów genetycznych.

Wstęp

Wspólna polityka rolna (WPR) jest głównym czynnikiem przemian w rolnictwie w wielu krajach Unii Europejskiej [Kozera 2011]. Fakt ten wynika zarówno z szerokiego dostępu do poszczególnych rynków produkcji rolnej, jak i z możliwości korzystania z instrumentów finansowych pozwalających na wspieranie działań kluczowych z punktu widzenia bioróżnorodności. Założeniem Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) 2007-2013 jest promowanie produkcji rolnej zgodnej z szeroko pojętymi wymaganiami ochrony środowiska i przyrody. Tego typu działania zaliczane są do długofalowych, stąd rolnicy podejmują się wdrażania ich przez okres 5 lat. Wsparcie rolników w ramach WPR przyczyniło się na niektórych obszarach do wyraźnych korzystnych zmian w gospodarowaniu ziemią, m.in. zahamowało pozbywanie się gruntów zlokalizowanych na terenach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, wpłynęło na poprawę struktury krajobrazu oraz różnorodność biologiczną [Biczkowski, Jezierska-Thöle 2012]. Według Czyżykowskiej [2012], największym zainteresowaniem w latach 2004-2011 potencjalnych beneficjentów cieszyły się dopłaty w ramach jednolitej płatności obszarowej (JPO), co było związane z mniejszą stawką dofinansowania przy pozostałych formach wsparcia. Korzystna dla właścicieli gospodarstw rolnych jest także możliwość łączenia i realizowania kilku wariantów, wzajemnie się uzupełniających. Wzrost świadomości rolników związany z możliwością uzyskiwania wsparcia w ramach wielu działań oraz elastyczność w spełnianiu warunków zapobiega dywergencji [Adamowicz 2011]. Jaskulski [2009] zwraca uwagę, iż w pierwszym okresie wdrażania PROW (2004-2006) głównymi beneficjentami byli rolnicy z regionów o dużych, silnych ekonomicznie gospodarstwach. W kolejnych latach (PROW 2007-2013) aktywniejsi w pozyskiwaniu finansowego wsparcia w ramach oferowanych pakietów byli rolnicy posiadający gospodarstwa o mniejszej powierzchni i mniejszej wielkości ekonomicznej.

Gospodarstwa rolne w woj. podkarpackim charakteryzują się znacznym rozdrobnieniem. Średnia powierzchnia nieprzekraczająca 5 ha oraz fakt, iż część gospodarstw położona jest na obszarach objętych różnymi formami ochrony, wymuszają określone działania związane z produkcją rolną [Czudec, Zajac 2010]. Obszary chronione w województwie podkarpackim stanowią 44,7% powierzchni, przy średniej dla kraju nieprzekraczającej 33%. Realizowanie programu ochrony lokalnych ras zwierząt, zwłaszcza trawożernych, ma szczególne znaczenie na terenach podgórskich i górskich, ekstensywnych trwałych użytkach zielonych oraz obszarach przyrodniczo cennych. Czynnikiem ograniczającym liczbę utrzymywanych zwierząt może być powierzchnia gospodarstwa, większe stada mogą być prowadzone tylko w tych z większym areałem gruntów rolnych.

Celem podjętych badań była ocena uczestnictwa rolników z terenu województwa podkarpackiego w pakiecie 7.2., mającym za zadanie zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych koni.

Material i metodyka badań

Material badawczy stanowiły dane pochodzące z dokumentacji Okręgowego Związku Hodowców Koni w Rzeszowie i Głównego Urzędu Statystycznego. Uzyskane informacje dotyczyły liczby hodowców uzyskujących dofinansowanie w ramach Programu rolnośrodowiskowego pakiet 7.2. „Zachowanie lokalnych ras koni”. Związek Hodowców Koni, jako podmiot prowadzący księgi hodowlane akceptuje i potwierdza posiadanie przez hodowcę klaczy spełniających wymagania, ostatecznej kwalifikacji dokonuje koordynator programów ochrony (Instytut Zootechniki – PIB w Krakowie) [Warunki przystąpienia..., Rozporządzenie Ministra i Rozwoju Wsi z dnia 28.02.2008, ARiMR]. Dla wykazania stopnia zaangażowania rolników w realizację wyżej wymienionego pakietu, obliczono procentowy udział klaczy poszczególnych ras objętych programem ochrony, w stosunku do populacji spełniającej te wymagania, utrzymywanej na terenie województwa. Przeanalizowano także strukturę liczbową hodowli uczestniczących w PROW. Dane opracowano statystycznie.

Wyniki badań

Realizację programów rolnośrodowiskowych w formie pakietu 7.2 przez rolników na terenie województwa podkarpackiego zestawiono w tabeli 1. Należy jednocześnie zauważyć, iż w okresie od 2004 do 2008 r. hodowcy zainteresowani uczestnictwem w programie musieli posiadać minimum 3 klacze danej rasy, od 2008 r. do spełnienia wymagań wystarczyły 2 sztuki. Zdecydowanym największym zainteresowaniem program zachowania ras lokalnych cieszył się wśród właścicieli koni huculskich. Jest to z pewnością uwarunkowane specyfiką regionu, tradycją chowu tej rasy na terenach górskich oraz wielokierunkowym użytkowaniem.

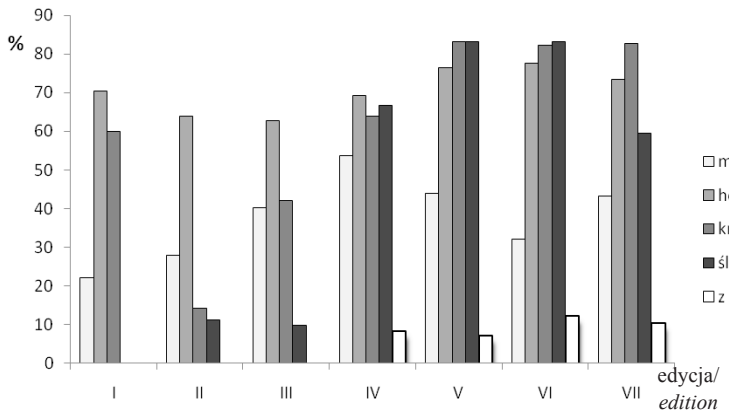
Odsetek klaczy zgłoszonych do programu w stosunku do wszystkich wpisanych do ksiąg na terenie województwa podkarpackiego przedstawiono na rysunku 1. Należy zwrócić uwagę na rezerwy w pogłowiu w obrębie wszystkich ras. Niewykluczone, iż wynikało to z faktu utrzymywania zbyt małej liczby klaczy w wielu gospodarstwach. Znaczącą grupę beneficjentów pakietu 7.2. stanowili hodowcy utrzymujący konie rasy huculskiej, zgłaszając ponad 60% pogłowia w odniesieniu do hodowanego na terenie województwa.

Dopłaty roczne do utrzymywanych klaczy objętych programem ochrony mają zachęcić rolników do hodowli ras zagrożonych i rekompensować ewentualne straty wynikające z niższej niekiedy wartości użytkowej. Stawki dopłat do 1 sztuki w okresie 2004-2006 wynosiły 1300 zł, od 2007 r. zaś 1500 zł. Obecnie, przy spełnianiu minimalnych wymagań kwota 3000 zł rocznie nie zawsze rekompensuje

Tabela 1. Liczba klaczy uczestniczących w programie ochrony lokalnych ras koni
Table 1. Number of mares in the program to protect local horse breeds

Edycja – rok / <i>Edition – year</i>	Rasa / <i>Breed</i>				
	m	hc	kn	śl	z
I – 2005	48	129	3	-	-
II – 2006	58	135	3	3	-
III – 2007	58	142	8	3	-
IV – 2008	70	181	16	18	17
V – 2009	66	230	25	21	15
VI – 2010	56	253	28	30	27
VII – 2011	61	254	34	34	29
VIII – 2012	66	304	44	37	33

Rasa/*breed*: m – małopolska, hc – huculska, kn – konik polski, śl – śląska, z – koń zimnokrwisty w typie sokólskim
Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Rysunek 1. Odsetek klaczy poszczególnych ras uczestniczących w programie w stosunku do utrzymywanych na terenie woj. podkarpackiego (objaśnienia w tab. 1)
Figure 1. The percentage of specific breeds of mares participating in the program compared to those of the Podkarpacie (explanations in tab. 1)
 Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 2. Poziom pozyskiwanych funduszy z tytułu uczestnictwa w programie w poszczególnych rasach na terenie województwa
Table 2. The level of funding for participation in the program in individual races in the region

Rasa/ Breed	Wartość pozyskiwanych funduszy w edycji [tys. zł]/ Value of funding for edition [thous. PLN]							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
m	62,4	75,4	87,0	105,0	99,0	84,0	91,5	99,0
kn	3,9	3,9	12,0	24,0	37,5	42,0	51,0	66,0
hc	167,7	175,5	213,0	271,5	345,0	379,5	381,0	456,0
śl	-	3,9	4,5	27,0	31,5	45,0	51,0	55,5
z	-	-	-	25,5	22,5	40,5	43,5	49,5
Razem/ Total	234,0	258,7	316,5	453,0	535,5	591,0	618,0	726,0

Objaśnienia jak w tab. 1/explanations: see tab. 1
 Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 3. Wielkość hodowli zgłoszonych do programu rolno-środowiskowego
Table 3. Farm size reported to the agri-environmental program

Rasa [szt./ Breed [no.]	Wielkość hodowli w edycji/ Farm size for edition [%]							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Małopolska								
Do/To 3	31,3	36,2	36,2	47,1	59,1	48,2	60,7	54,6
4-6	20,8	24,1	24,1	20,0	27,3	35,7	24,6	33,3
7-10	-	-	-	-	13,6	16,1	14,7	12,1
>10	47,9	39,7	39,7	32,9	-	-	-	-
Huculska								
Do/To 3	9,4	13,3	14,8	21,5	20,4	21,0	22,4	21,1
4-6	10,8	10,4	12,7	22,1	16,1	21,3	19,7	25,7
7-10	-	-	-	-	13,9	13,0	17,7	18,7
>10	79,8	76,3	72,5	56,4	49,6	44,7	40,2	34,5
Koniki polskie								
Do/To 3	100,0	100,0	37,5	72,2	24,0	28,6	11,8	27,3
4-6	-	-	62,5	27,8	76,0	71,4	41,2	25,0
7-10	-	-	-	-	-	-	47,0	47,7
>10	-	-	-	-	-	-	-	-

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

poniesione koszty, wynikające z realizacji programu, a przy problemach ze sprzedażą odchowanego potomstwa może zniechęcać do uczestnictwa. Dotyczy to szczególnie właścicieli utrzymujących więcej koni, co często wiąże się także z koniecznością zakupu części paszy. Wyraźnie zaznaczyło się to w przypadku rasy małopolskiej (tab. 2 i 3). W ostatnich trzech latach analizowanego okresu zaobserwowano spadek liczebności stad zgłaszanych do programu. Niewykluczone, iż jest to efektem pozbywania się koni przez właścicieli ośrodków jeździeckich, ze względu na niewielki wzrost zainteresowania taką formą rekreacji, a więc brak przewidywanych ochodów, przy jednoczesnych wysokich kosztach utrzymania koni małopolskich. Z uwagi na fakt, iż znaczącą grupę beneficjentów stanowili hodowcy koni huculskich, to oni pozyskiwali w każdej edycji ponad 60% wypłacanych środków.

Oszacowanie struktury hodowli ograniczono do rasy małopolskiej, huculskiej i koników polskich, ze względu na ich uczestnictwo we wszystkich edycjach programu realizowanego na terenie województwa podkarpackiego (tab. 3).

Analizując dane dotyczące kolejnych lat realizacji programu, można zauważyć, iż wyraźnie zaznaczył się większy udział beneficjentów utrzymujących minimalną liczbę klaczy. Niewykluczone, iż było to efektem przewagi niewielkich gospodarstw na analizowanym obszarze. Średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwach Podkarpacia wynosiła w 2012 r. 4,56 ha, co stanowiło znaczące ograniczenie w powiększaniu stada [*Rocznik statystyczny...* 2011]. Zgodnie z wymogami programu, gospodarstwo utrzymujące konie musi mieć także odpowiednią powierzchnię trwałych użytków zielonych oraz elementy krajobrazu nieużytkowane rolniczo. Jednocześnie niewielki popyt na młode konie sprawia, że hodowcy rezygnują z krycia klaczy, co z kolei skutkuje brakiem możliwości skorzystania z dofinansowania.

Podsumowanie

Ocena uczestnictwa rolników z terenu województwa podkarpackiego w pakiecie 7.2. (ochrona lokalnych ras koni), wykazała tendencję wzrostową liczby klaczy zgłaszanych w kolejnych edycjach do programu. Ponieważ rolnictwo w tym regionie cechuje rozdrobnienie gospodarstw, co znacznie utrudnia rozwój hodowli, wzrost zainteresowania taką formą wsparcia dotyczył głównie właścicieli minimalnej wymaganej liczby klaczy. Przy problemach z realizacją wymogów szczegółowych często skutkowało to wykluczeniem z programu. Wydaje się ponadto, iż proponowana kwota wsparcia była wystarczającą zachętą dla właścicieli koni huculskich, czy koników polskich charakteryzujących się niższymi kosztami utrzymania, natomiast w przypadku pozostałych ras nie obserwowano tak dynamicznych zmian.

Literatura

- Adamowicz M. 2011: *Wsparcie rozwoju regionalnego w warunkach uczestnictwa Polski w Unii Europejskiej*, Roczn. Nauk Roln., seria G, t. 98, z. 1, s. 60-74.
- Biczkowski M., Jezierska-Thöle A. 2012: *Program rolnośrodowiskowy a procesy kształtowania przestrzeni obszarów wiejskich*, Roczn. Nauk. SERiA, t. XIV, z. 5, s. 18-23.
- Czudec A., Zajac D. 2010: *Znaczenie programu rolnośrodowiskowego we wdrażaniu form wielofunkcyjnego rolnictwa*, Roczn. Nauk Roln., seria G, t. 97, z. 3, 51-60.
- Czyżykowska M. 2012: *Ocena wpływu wybranych programów wspólnej polityki rolnej na rolnictwo w Polsce w latach 2004-2011*, Roczn. Ekon. Roln. i Rozw. Obsz. Wiej., t. 99, nr 2, s. 33-44.
- Jaskulski D. 2009: *Przyrodnicze i organizacyjno-ekonomiczne uwarunkowania realizacji programu rolnośrodowiskowego w Polsce*, *Fragm. Agron.*, 26(4), s. 46-54.
- Kozera M. 2011: *Regionalne zróżnicowanie wykorzystania środków pomocowych Unii Europejskiej*, Roczn. Nauk Roln., seria G, t. 98, z. 3, s. 118-125.
- Rocznik statystyczny rolnictwa*. 2011: GUS, Warszawa.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Program rolnośrodowiskowy” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, Dz.U. 34, poz. 200.
- Warunki przystąpienia do realizacji programów ochrony zasobów genetycznych koni*, www.bioroznorodnosc.izoo.krakow.pl/konie.
- www.arimr.gov.pl

Summary

The aim of the paper was to analyze the use of funds by farmers of Podkarpacie province in implementing the agro-environmental package framework regarding the preservation of local horse breeds (version 7.2). Of all the breeds covered by the conservation program, the analysis showed increases in the number of mares. The Hucul breed had the highest population from all editions in Podkarpacie province, which should be considered beneficial. There was also a marked increase in the number of farms with minimum number of mares as regards package 7.2 requirements for the breeds analyzed.

Adres do korespondencji:
dr inż. Jadwiga Topczewska
Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Biologiczno-Rolniczy
Zakład Produkcji Zwierzęcej i Oceny Produktów Drobiarskich
ul. Zelwerowicza 4, 35-601 Rzeszów
e-mail: j.topczewska@gmail.com